

УДК 159.9: 316.48

DOI 10.31652/2415-7872-2020-64-147-152

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

I. М. Габа, orcid.org/0000-0003-4606-4504

У статті представлено результати емпіричного дослідження соціальної активності як якісної характеристики просоціальної спрямованості особистості, внутрішньо детермінованої її індивідуальними потребами, ціннісними орієнтаціями, вольовими характеристиками та особливостями, яке назовні проявляється у прагненні до перетворення соціуму і себе та відповідних діях (соціальній діяльності). На основі одержаних результатів встановлено залежність показників професійної самореалізації від чинників соціальної активності студентської молоді.

Ключові слова: соціальна активність, професійна самореалізація, самоефективність, ціннісна сфера, студентська молодь.

EMPIRICAL STUDY OF SOCIAL ACTIVITY OF STUDENT YOUTH

I. M. Haba

The article presents the results of an empirical study of social activity as a qualitative characteristic of professional self-realization of the individual, internally determined by his individual needs, values, volitional characteristics and characteristics, which is manifested in the desire to transform society and self and appropriate actions (social activities). It is noted that professional self-realization is considered in a broader context and includes social activity as one of the forms of success. It was found that professional self-realization of the individual requires an appropriate mode of activity, which is characterized by purposefulness, freedom, independence and occurs as needed, and social activity aims to acquire knowledge, skills and abilities through meaningful activities that transform attitudes toward objects of knowledge. The relationship between social activity and professional self-realization of student youth is revealed. It is proved that the higher the level of self-efficacy in the activity, the better developed the professional sphere and its value components, as well as the levels of internality. It was found that the level of self-efficacy in activity is inversely dependent on self-efficacy in interpersonal communication. There is a direct relationship between the level of predominance of the professional sphere and the types of subjective control. It is established that the predominance of life values in the professional sphere of life, in particular the predominance of a high level of creativity is explained by the desire of modern youth to modernize the work process and self-realization in the profession through their own activity as individuals. It is determined that student youth seeks to achieve concrete and tangible results in their professional activities, to achieve recognition in society, approval of their own work, but due to the fact that this is only the beginning of their professional self-realization, these social activities are developing. Based on the obtained results, the dependence of indicators of professional self-realization on the factors of social activity of student youth was established.

Keywords: social activity, professional self-realization, self-efficacy, value sphere, student youth.

Динамічність змін в усіх сферах життя українського суспільства, зокрема на ринку праці, зумовлюють нові вимоги до професійної підготовки працівників. У контексті цих змін, аналізується проблема професійної самореалізації індивіда, яка передбачає не лише здобуття певної кваліфікації та компетентності, а й прагнення до самовдосконалення через реалізацію своїх можливостей. На психологічному рівні об'єктом аналізу зазначеної проблеми виступає індивід у його зв'язках з навколишнім середовищем, тобто особистісні властивості суб'єкта й умови, які сприяють його успішній професійній самореалізації. В такому випадку головною метою в навчанні стає виховання соціально активної особистості, яка здатна до самореалізації у швидкозмінних соціально-економічних умовах країни. Саме тому, в даний час соціальна активність як психологічний феномен, привертає велику увагу представників гуманітарних наук, особливий акцент в контексті досліджень робиться на розгляд соціальної активності молоді. Підвищена увага до даного питання обумовлено тим, що в сучасних умовах суттєво змінюються уявлення про цілі прояву соціальної активності молоддю на етапі професійної самореалізації. На сьогодні в Україні спостерігається низький рівень соціальної, інноваційної і економічної активності студентської молоді, попри те, що інтелектуальний і креативний потенціал на досить високому рівні.

Дослідженню професійної самореалізації присвячені наукові праці Г. Гандзілевської, В. Гупаловської, В. Зарицької, Л. Коростильової, В. Куліша, Л. Мітіної, Н. Пилипенко та ін. Незважаючи на різноплановість

підходів у вивченні даного феномену, виокремлюється загальна позиція щодо уявлення професійної самореалізації. Її визначають як самостійну складову самореалізації, що потребує професійної діяльності направленої на досягнення успіху.

Природа та сутність феномену соціальної активності, її структура та загальні закономірності розвитку розкрито у роботах К. Альбуханово-Славської, А. Базиленко, Ю. Воробйова, А. Мурзіної, О. Шакірової, С. Шашенко. Деякими дослідниками було виявлено вплив на формування соціальної активності: мотивації (І. Зарубінська, В. Новіков, С. Чолій та ін.), ціннісних орієнтацій (М. Боришевський, А. Волочков, Р. Павелків, Л. Романюк, Н. Шевченко та ін.), емоцій та вольових характеристик (Л. Божович, Ю. Гіппенрейтер, В. Іванніков, К. Шамлян та ін.). Теоретично обґрунтовано різні види соціальної активності: громадянську (Л. Кияшко, А. Краснякова, Т. Саврасова-В'юн, О. Харланова та ін.), трудову (В. Мордкович, М. Рожков), творчу (В. Гаврилюк, В. Овчинніков), тощо. Унаслідок цього особливої уваги набуває питання досягнення професійної самореалізації в залежності від соціальної активності особистості. Оскільки сензитивним періодом для їх формування є студентський вік, необхідним є визначення соціальної активності як ефективної форми професійної самореалізації у студентській молоді.

Метою статті є емпіричне дослідження взаємозв'язку соціальної активності та професійної самореалізації сучасної молоді.

Проблема соціальної активності і професійної самореалізації є предметом різнобічного наукового дослідження. У психологічній, філософській літературі представлено чимало підходів до розроблення проблеми соціальної активності, яка виражається, перш за все, у діяльності особистості.

Розглядаючи соціальну активність як форму професійної самореалізації у студентській молоді, варто зауважити, що вона може виражатися у високому професіоналізмі, прояві творчої ініціативи, діловій відповідальності, постійному пошуку нових ефективних рішень проблем професійної діяльності [1, с. 69]. Соціально активна діяльність надає студентам можливість задовольняти різноманітні потреби, аж до «найвищих», реалізовувати свої інтереси та здібності і забезпечити зростання внутрішньої свободи особистості.

Емпіричне дослідження проводилося на базі ННПППФВК Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. В ньому взяли участь 60 студентів 4 курсу спеціальності 053 Психологія. Для емпіричного дослідження використовувались наступні методики:

1. Методика визначення рівня загальної і соціальної самоефективності М. Шеєра та Дж. Маддукса (у перекладі Л. Бояринцевої під керівництвом Р. Кричевського) [3, с. 128].
2. Дослідження рівня суб'єктивного контролю (Є.Бажин, Є. Голинкін, А. Еткінд) [3, с. 69].
3. Морфологічний тест життєвих цінностей (МТЖЦ) В.Сопов, Л.Карпушина [3, с. 244].
4. «Тест опитувальник для вимірювання мотивації афіліації» (А. Мехраб'ян, модифікація М. Магомед-Емінова) [3, с. 346].
5. Методика дослідження самооцінки особистості С. Будассі [3, с.65].

У процесі дослідження за методикою визначення рівня загальної і соціальної самоефективності М.Шеєра та Дж.Маддукса (у перекладі Л. Бояринцевої під керівництвом Р. Кричевського), було встановлено, що у 28% (17ст.) осіб переважає самоефективність у міжособистісному спілкуванні, а в 72% (43ст.) – у предметній діяльності (рис.1)

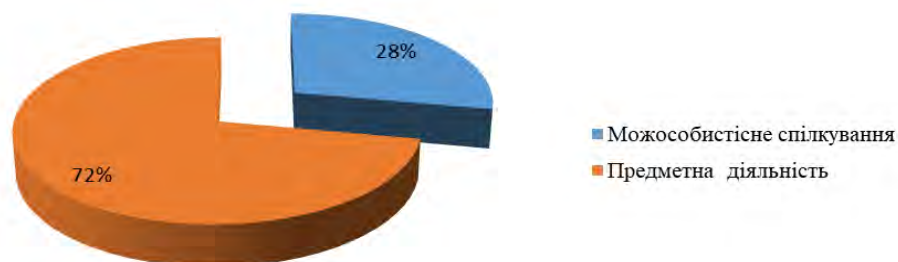

Рис. 1. Визначення рівня загальної і соціальної самоефективності М. Шеєра та Дж. Маддукса.

Більшість досліджуваних (72%) мають переконаність у тому, що власні компетенції і досвід набуті раніше в конкретному виді діяльності можуть бути застосовані в майбутній діяльності і зможе домогтися у ній успіху, а 28% опитаних упевнені у власній комунікативній компетентності, і налаштовані на успішну взаємодію з людьми в майбутньому.

Досліджуючи показники інтернальності за методикою визначення рівня суб'єктивного контролю Є. Бажина, Є. Голинкіної і О. Еткінда (модифікація методики Дж. Роттера), ми визначали лише окремі шкали, зокрема отримані такі результати за шкалою загальної інтернальності у 4 осіб низький рівень, у 56 –середній, за шкалою інтернальності у сфері досягнень 18 осіб низький 42 – середній, у сфері невдач 44 середній рівень,

і 16 низький, за шкалою виробничих взаємин 46 середній рівень і 14 низький рівень (рис.2). Зауважимо, що відсутність високого рівня інтернальності, на нашу думку, спричинено віковою категорією опитаних: студентська молодь, яка знаходиться на порозі вибору життєвого шляху після закінчення навчального закладу і не має повної впевненості в своїх діях.

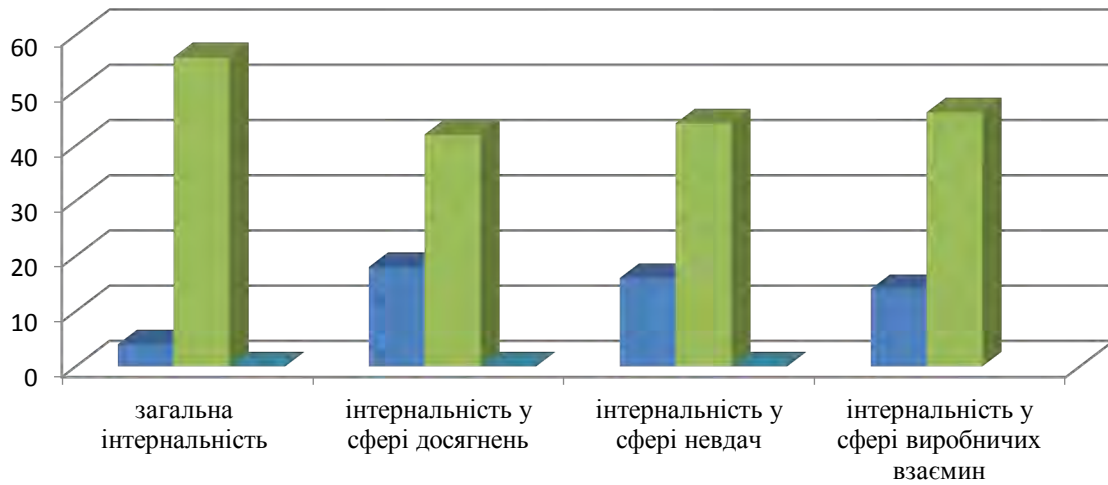

Рис. 2. Показники рівня інтернальності.

Таким чином, можемо зробити висновок, що майже всі досліджувані мають середній рівень суб'єктивного контролю над ситуацією в загальному в звичайному житті. Якщо ж розглядати сфери, які належать до професійної самореалізації, а саме досягнень, невдач і виробничих стосунків то визначаємо переважаючим середній рівень суб'єктивного контролю, тобто досліджувані здатні досягати успіху, адекватно відноситися до невдач і при цьому зберігати непогані відносини з колегами по роботі, що дуже важливо для успішного фахівця.

Дослідивши професійну життєву сферу і життєві цінності за допомогою методики МТЖЦ В.Ф. Сопов, Л.В. Карпушина визначили, що у 37% студентів – низький рівень задоволеності професійною сферою і у 63% середній рівень. Такі результати можуть пояснюватися відсутністю практичної професійної сфери у студентів. А також зауважимо той факт, що низький рівень у професійній сфері спостерігається в осіб з переважаючою самоефективністю у сфері міжособистісних відносин за методикою визначення самоефективності. Також у всіх респондентів визначаємо середній 40% і високий 60% рівні в сфері навчання, що являється основною їх сферою діяльності (рис.3)

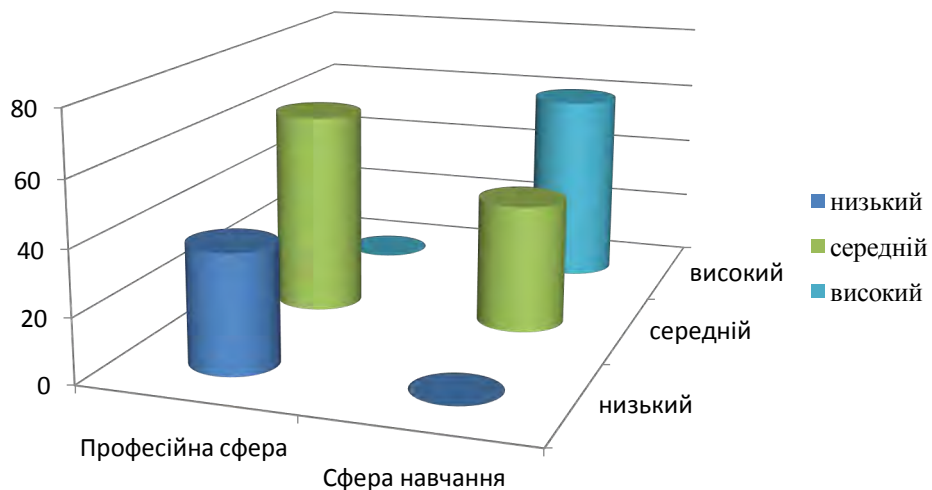

Рис. 3. Показники за методикою МТЖЦ.

Сфера професійного життя є значущою для людини і сфери її професійної діяльності Вони віддають багато часу своїй роботі, включаються в рішення всіх виробничих проблем, вважаючи при цьому, що професійна діяльність є головним змістом життя людини.

Сфера освіти включає прагнення людини до підвищення рівня своєї освіченості, розширенню світогляду. Вони вважають, що головне в житті неперервне навчання, яке обов'язково повинно опиратися на базову освіту [4].

Щодо життєвих цінностей які притаманні професійній сфері досліджуваних, то ми визначили, що: саморозвиток не притаманний 35% опитуваних, і 65% мають середній рівень саморозвитку, такі ж показники

у шкалах досягнень, особистого престижу, активних соціальних контактів. Шкала креативності ж відрізняється переважанням високого рівня у 53% опитаних, середній рівень зафіксовано у 27% і 20% низький. Спостерігається закономірність коливання даних шкал життєвих цінностей із професійною сферою. (рис. 4.)

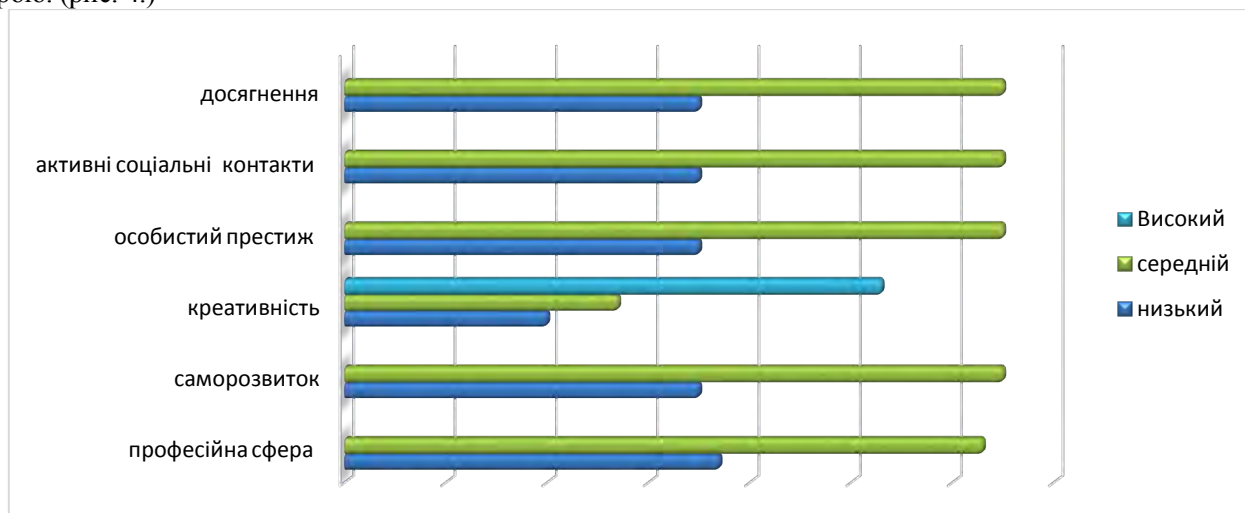

Рис. 4. Порівняння рівнів життєвих цінностей із професійною сферою.

Розглядаючи отримані результати крізь призму професійної діяльності, визначаємо що саморозвиток, це, перш за все, прагнення до найбільш повного розвитку і реалізації своїх здібностей у сфері професійного життя, підвищення своєї кваліфікації, вимогливість до своїх професійних обов'язків. Показник 65% середній рівень саморозвитку і 35% низький цілком прогнозовані для нашої вибірки, оскільки молодь у студентському віці лише розпочинає свій професійний саморозвиток, за рахунок здобування фахової освіти, яка є лише базисом для подальшої самореалізації.

Показник креативності ж виражає прагнення внести елемент творчості в сферу своєї професійної діяльності. Так як молодій людині швидко стає не цікаво від звичайних способів організації та методів роботи, у неї виникає постійне бажання вносити в роботу різні зміни і удосконалення. Тож не дивно, що у даній шкалі переважає високий рівень, адже сучасна молодь прагне модернізувати робочий процес, і самореалізуватися у професії завдяки власній активності.

Активні соціальні контакти – це прагнення до колегіальності в роботі, до делегування повноважень, встановлення сприятливих взаємовідносин з колегами по роботі, а також значущість факторів соціально-психологічного клімату колективу, атмосфери довіри. Дані показники не характерні для опитаних, оскільки молодь прагне до індивідуалізації діяльності, до підтримки відносин в чисто корпоративних рамках, задля підвищення ефективності і оцінки у роботі лише в контексті фаху.

Переважає середнього рівня у шкалах власного престижу і досягнень, також зумовлені початком професійного розвитку. Адже молодь прагне досягти конкретних і відчутних результатів у своїй професійній діяльності, домогтися визнання в суспільстві, схвальної оцінки про власну працю, але в силу того, що це лише початок їх професійної самореалізації, дані соціальні активності знаходяться в стані розвитку.

Проаналізовано особливості сформованості мотиваційного компоненту соціальної активності студентів, які ми оцінювали за рівнями сформованості мотивації афіліації за тестом- опитувальником для вимірювання мотивації афіліації (А. Мехрабін у модифікації М. Магомед-Емінова). Виявлено, що 73,3% мають високий рівень афіліації, що свідчить про їх орієнтацію на постійні контакти з людьми і отримання позитивних емоцій від спілкування. Низьким рівнем афіліації володіють 26,7%, які не отримують від спілкування ні позитивних, ні негативних емоцій (рис. 5).

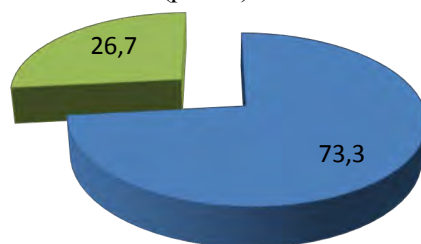

Рис. 5. Рівні мотивації афіліації.

З метою визначення рівня іншого важливого показника емоційно-вольової сфери самореалізації – самооцінки, нами була використана методика дослідження самооцінки особистості С. Будассі. У цій

методиці дослідження самооцінки її рівень та адекватність визначаються як відношення між «Я» ідеальним та «Я» реальним.

Характеристики, які собі приписує людина, не завжди є адекватними. Самооцінка і ставлення людини до себе тісно пов'язані з рівнем домагань, мотивацій та емоційними особливостями особистостями. Від самооцінки також залежить інтерпретація набутого досвіду та очікування людини стосовно себе та інших представників соціокультурного середовища. Вважаємо, що показник адекватності є надзвичайно важливим для самореалізації студентів у емоційно-вольовій сфері.

Показники за шкалою визначають такі рівні самооцінки: ВН – високий неадекватний, ВА – високий адекватний, СА – середній адекватний, НА – низький адекватний, НН – низький неадекватний. Серед досліджуваних 80% мають середній адекватний рівень самооцінки і лише 20% низький адекватний.

З метою підтвердження припущення про те, що соціальна активність – це ефективна форма професійної самореалізації студентської молоді застосовувалися методи математично-статистичної обробки емпіричних даних. У процесі математично-статистичної обробки перевірялося, в першу чергу, дві гіпотези:

H_1 : Соціальна активність є формою професійної самореалізації студентської молоді.

H_0 : Соціальна активність не є формою професійної самореалізації студентської молоді.

Статистичний аналіз одержаних даних проводився за допомогою програми SPSS v.17.0.

У результаті статистичних підрахунків було з'ясовано, що існує залежність між окремими показниками, що виражають ознаки професійної самореалізації і соціальної активності.

1. Виявлений обернений зв'язок ($r_{xy} = -0,874$, при $p \leq 0,01$) між рівнями самоефективності у сфері діяльності і міжособистісного спілкування. Це означає, що чим вищий рівень самоефективності в діяльності, тим нижчий її рівень в міжособистісному спілкуванні і навпаки.

Самоефективність у діяльності має прямі й обернені зв'язки з суб'єктивним контролем, а саме:

- самоефективність у діяльності – загальна інтернальність ($r_{xy} = 0,930$, при $p \leq 0,01$), чим вищий рівень самоефективності у діяльності, тим вищим є її загальний суб'єктивний контроль;
- самоефективність у діяльності – інтернальність у сфері досягнень ($r_{xy} = 0,407$, при $p \leq 0,01$), чим вищий рівень самоефективності у діяльності, тим вищим є її інтернальність у сфері досягнень;
- самоефективність у діяльності – інтернальність у сфері виробничих взаємин ($r_{xy} = 0,441$, при $p \leq 0,01$), чим вищий рівень самоефективності у діяльності, тим вищим є її інтернальність у сфері виробничих взаємин;
- самоефективність у діяльності – інтернальність у сфері невдач ($r_{xy} = -0,385$, при $p \leq 0,01$), чим вищий рівень самоефективності у діяльності тим нижчий рівень інтернальності у сфері невдач і навпаки.

Прямі зв'язки простежуємо між самоефективністю у діяльності і професійною сферою з її життєвими цінностями:

- самоефективність у діяльності – професійна сфера ($r_{xy} = 0,472$, при $p \leq 0,01$);
- самоефективність у діяльності – саморозвиток ($r_{xy} = 0,450$, при $p \leq 0,01$);
- самоефективність у діяльності – креативність ($r_{xy} = 0,615$, при $p \leq 0,01$);
- самоефективність у діяльності – досягнення ($r_{xy} = 0,550$, при $p \leq 0,01$);
- самоефективність у діяльності – особистий престиж ($r_{xy} = 0,444$, при $p \leq 0,01$);
- самоефективність у діяльності – активні соціальні контакти ($r_{xy} = 0,682$, при $p \leq 0,01$).

Можемо припустити, що самоефективність у предметній діяльності сприяє задоволеності професійною сферою та її складовими.

Прямий зв'язок виявлено між самоефективністю в діяльності з прагненням до прийняття ($r_{xy} = 0,932$, при $p \leq 0,01$), а обернено пропорційний -самоефективність в діяльності –страх відторгнення ($r_{xy} = -0,896$, при $p \leq 0,01$), що може вказувати на прагнення молоді бути в товаристві людей, які так само проявляють самоефективність у діяльності.

2. Самоефективність у міжособистісному спілкуванні має обернений зв'язок з рівнем загальної інтернальності ($r_{xy} = -0,816$, при $p \leq 0,01$), тобто чим вищий показник самоефективності у міжособистісному спілкуванні, тим нижчий показник загальної інтернальності.

Самоефективність у міжособистісному спілкуванні має прямі й обернені зв'язки з рівнем життєвих цінностей у професійній сфері:

- самоефективність у міжособистісному спілкуванні – досягнення ($r_{xy} = -0,428$, при $p \leq 0,01$);
- самоефективність у міжособистісному спілкуванні – активні соціальні контакти ($r_{xy} = 0,764$, при $p \leq 0,01$).

Така залежність доводить, що розвиток самоефективності у міжособистісному спілкуванні сприяє зростанню соціальних контактів, проте може стати перепорою на шляху досягнення успіху.

З прагненням до прийняття у самоефективності в міжособистісному спілкуванні виявлений обернений зв'язок ($r_{xy}=-0,776$, при $p\leq 0,01$), і прямий зв'язок з страхом відторгнення ($r_{xy}=0,889$, при $p\leq 0,01$), тобто молодь будучи активна в спілкуванні боїться бути відторгнутою.

3. Загальна інтернальність прямо корелює рівнем самооцінки ($r_{xy}=0,875$, при $p\leq 0,01$ і професійною сферою ($r_{xy}=0,408$, при $p\leq 0,01$), та її складовими:

- загальна інтернальність – саморозвиток ($r_{xy}=0,478$, при $p\leq 0,01$);
- загальна інтернальність – креативність ($r_{xy}=0,504$, при $p\leq 0,01$);
- загальна інтернальність – досягнення ($r_{xy}=0,315$, при $p\leq 0,05$);
- загальна інтернальність – особистий престиж ($r_{xy}=0,279$, при $p\leq 0,05$).

Проте вона корелює в оберненому зв'язку з активністю соціальних контактів, ($r_{xy}=-0,565$, при $p\leq 0,01$) і з прагненням до прийняття ($r_{xy}=-0,707$, при $p\leq 0,01$).

Можемо припустити, що загальний суб'єктивний контроль може знижуватися при активності соціальних контактів, що включається в соціалізацію особистості, в той же час збільшуватися внаслідок саморозвитку і розвитку креативності у професійній сфері і підвищенні самооцінки, внаслідок чого буде досягатися успіх і особистий престиж.

4. Рівень переважання професійної сфери також корелює з різновидами інтернальності, зокрема прямий зв'язок простежується:

- професійна сфера – інтернальність у сфері досягнень ($r_{xy}=0,788$, при $p\leq 0,01$);
- професійна сфера – інтернальність у сфері виробничих взаємин ($r_{xy}=0,912$, при $p\leq 0,01$);

обернений зв'язок спостерігається між професійною сферою і інтернальністю у сфері невдач ($r_{xy}=-0,731$, при $p\leq 0,01$).

Дані результати свідчать, що переважання професійної сфери у студентської молоді, прямо пропорційно залежить від суб'єктивного контролю у сферах досягнень і виробничих взаємин, і обернено пропорційно – у сфері невдач.

Висновок. Одержані результати математично-статистичної обробки емпіричних даних свідчать про наявність взаємозв'язку між соціальною активністю і професійною самореалізацією. Доведено, що чим вищий рівень самоефективності у діяльності, тим краще розвинена професійна сфера та її ціннісні складові, а також рівні інтернальності. З'ясовано, що рівень самоефективності у діяльності обернено залежний від самоефективності у міжособистісному спілкуванні. Виявлено також прямий зв'язок між рівнем переважання професійної сфери і видами суб'єктивного контролю спрямованими на досягнення і виробничі взаємини.

На основі одержаних результатів можемо констатувати взаємозв'язок показників професійної самореалізації від чинників соціальної активності, а також визначити соціальну активність як форму професійної самореалізації студентської молоді.

Література

1. Базиленко А. Психологічні чинники формування соціальної активності студентської молоді (на прикладі студентського самоврядування) : автореф. дис. ... канд. психол. наук / А. Базиленко. – Київ, 2018. – 20 с.
2. Грабовська С. Соціальна активність в процесі соціалізації особистості Проблеми загальної та педагогічної психології / С.Грабовська // 36. наук. пр. Ін-ту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. – К. : [б. в.], 2010. – Т. XII. – Ч. 1. – С. 171–181.
3. Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник [Текст] / [уклад.: М.В. Лемак, В.Ю. Петрище]. – Вид. 2-ге, виправл. – Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2012. – 616 с.
4. Шакірова Е. Ф. Соціальна активність як показник успішної соціалізації особистості / Е. Ф. Шакірова. – [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://amazonkat1.narod.ru/REZUME/Elza/7astrah.htm>

References

1. Bazylenko A. Psykholohichni chynnyky formuvannia sotsialnoi aktyvnosti studentskoï molodi (na prykladi studentskoho samovriaduvannia) : avtoref. dys. ... kand. psykol. nauk / A. Bazylenko. – Kyiv, 2018. – 20 s.
2. Hrabovska S. Sotsialna aktyvnist v protsesi sotsializatsii osobystosti Problemy zahalnoi ta pedahohichnoi psykholohii / S.Hrabovska // Zb. nauk. pr. In-tu psykholohii im. H. S. Kostiuka APN Ukrainy / za red. S. D. Maksymenka. – K. : [b. v.], 2010. – T. KhII. – Ch. 1. – S. 171–181.
3. Psykholohu dlia roboty. Diagnostychni metodyky: zbirnyk [Tekst] / [uklad.: M.V. Lemak, V.Yu. Petryshche]. – Vyd. 2-he, vypravl. – Uzhhorod : Vydavnytstvo Oleksandry Harkushi, 2012. – 616 s.
4. Shakirova E. F. Sotsialna aktyvnist yak pokaznyk uspishnoi sotsializatsii osobystosti / E. F. Shakirova. – [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu: <http://amazonkat1.narod.ru/REZUME/Elza/7astrah.htm>